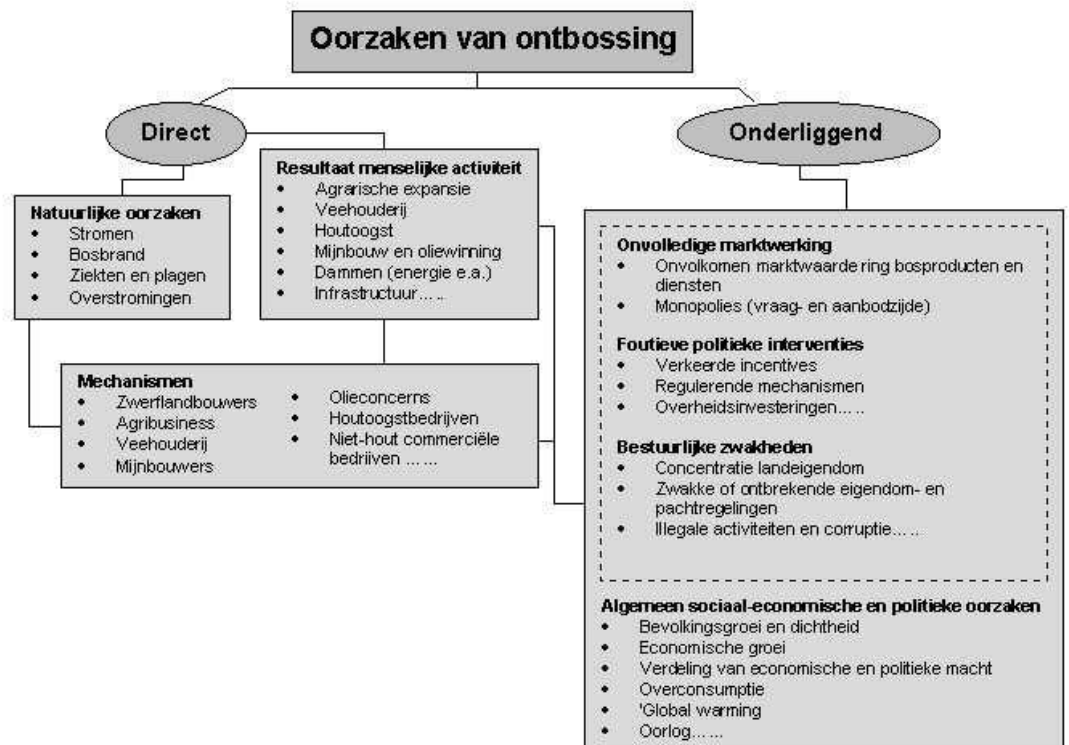

Bos & milieu

Ontbossing

Een complex probleem

Er is de afgelopen decennia een groot aantal studies verricht naar de oorzaken van ontbossing. Hieruit blijkt dat ontbossing niet veroorzaakt wordt door één enkel mechanisme of bedrijfstype, maar aan een complex van oorzaken is toe te schrijven. In een onderzoek van het internationale bosbouwonderzoeksinstituut CIFOR wordt hiervan een overzicht gegeven.

De oorzaken van ontbossing (Bron: Contreras-Hermosilla, 2000)

Directe oorzaken

Niet de houtoogst voor commerciële doeleinden, maar de omzetting van bos naar andere gebruiksvormen blijkt in vele studies als belangrijkste directe oorzaak te worden aangemerkt voor ontbossing. Veelal wordt de omzetting van bos in landbouwgronden als belangrijkste oorzaak genoemd - hetzij naar niet-permanent middels zwerflandbouwactiviteiten, hetzij naar (door overheden gestuurde)

grootschalige permanente landbouw. Voorbeelden hiervan zijn de omzetting van bos naar voedselgewassen en 'cashcrops' zoals soja, tabak, oliepalm en rubber. Volgens John Revington (Revington, 1992) is alleen al in Maleisië 3,5 miljoen ha bos omgevormd tot rubber- en oliepalmplantages en is er jaarlijks wereldwijd 1,2 tot 5,5 miljoen ha bosgrond nodig voor de productie en het drogen van tabak*. Indonesië heeft op dit moment 3,2 miljoen ha oliepalmplantages, die per jaar met 330.000 ha worden uitgebreid. Ook de omzetting van bos naar weidegronden is in sommige regio's een belangrijke factor. Zo is in Centraal-Amerika de afgelopen 40 jaar 40% van alle bossen omgevormd ten behoeve van hoofdzakelijk veeteelt.

* Voor de productie van 1 kg gedroogde tabak is tussen de 5 en 130 kg hout nodig (brandhout, stokken etc.) (Geist, 1997)

	EK (1990) 1981-1985	Brüning (1989) 1980-1988	Amelung and Diehl (1992) 1981-1990	Myers (1991) 1980-1990
Bosbouw	10	10	2-10	21
Landbouw:				
Zwerflandbouw	40	60	41-49	61
Permanente landbouw ^{a)}	50		45	
Mijnbouw, waterkrachtcentrales en andere		30		18
Industrieën ^{b)}	0		4 ^{b)}	
^{a)} en veeteelt ^{b)} inclusief wegebouw				

De directe oorzaken van wereldwijde ontbossing in de tropen (in % van de ontbossing) (Bron: Van Soest, 1998)

Onderliggende oorzaken

De directe oorzaken van ontbossing zijn vaak het resultaat van onderliggende factoren die meestal sociaal, geografisch, politiek of economisch zijn bepaald. Sterke bevolkingsgroei in ontwikkelingslanden gekoppeld aan armoede zijn belangrijke drijfveren voor zwerflandbouw. Vaak zijn ook de eigendomsverhoudingen en gebruiksrechten van bos niet vastgelegd of onduidelijk, waardoor omvorming van bos kan plaatsvinden of het duurzame beheer ervan wordt ontmoedigd. Daarbij komt dat bos vaak wordt gezien als onontgonnen land en een rem op de economische ontwikkeling, zeker als het bos gezien wordt als plaats van kwade geesten en bron van ziektes. De wereldwijd stijgende brandhoutconsumptie is een belangrijk gevolg van bevolkingsgroei. In Afrika belooft het gebruik van brandhout bijna 80% van de totale lokale houtproductie. Er wordt steeds vaker gerapporteerd dat ook het bos in de nabijheid van veel Aziatische steden verdwijnt als gevolg van de stedelijke brandhoutbehoefte.

Overheden kunnen valuta genereren en buitenlandse schuldenlast verlichten door het beleidsmatig stimuleren en subsidiëren van bosvorming naar grootschalige

landbouwgronden met exportgewassen. Daarnaast wordt soms transmigratiebeleid gevoerd om economische welvaart te spreiden of om de politieke invloed in bepaalde gebieden te vergroten. Stukken bosgrond elders in het land worden uitgedeeld aan bewoners uit dichtbevolkte gebieden, die binnen een paar jaar omgevormd moeten worden tot landbouwgrond, anders verliezen de boeren het gebruiksrecht. Ook beleid gericht op economische ontwikkeling van regio's door infrastructurele werken hebben een indirecte invloed op de achteruitgang van het bosareaal. Gebrek aan financiën en politieke instabiliteit kunnen leiden tot een zwakke institutionele situatie, waardoor bijvoorbeeld controle en rechtshandhaving in bosgebieden achterblijven. Corruptie en machtspolitiek kunnen ontbossing of illegale activiteiten versterken.

De onderliggende oorzaken van ontbossing hebben niet uitsluitend hun oorsprong in de betreffende landen zelf, want ook internationale politiek (onder andere monetair, handels-) en consumptiegedrag in het noorden kunnen een sterke invloed hebben op de omvorming en degradatie van tropische bossen. Zo zou de uitbreiding van veeteeltgebieden in Midden- en Latijns-Amerika direct gekoppeld zijn aan de opkomst van fastfoodketens in Noord-Amerika** en de uitbreiding van het areaal soja wereldwijd gedreven worden door de behoefte aan diervoeders vanuit Europa (Third World Institute, 1999). Door de economische ontwikkeling van vooral Aziatische landen groeit de behoefte aan massief hout en houtvezels, waardoor niet alleen de totale houtconsumptie stijgt, maar de houtstroom ook richting deze landen verschuift.

Een groot markttechnisch probleem vormt tevens de waardering van bosproducten en diensten. Hoe moet bijvoorbeeld de positieve invloed van het bos op het wereldklimaat, bodembescherming en biodiversiteit worden gewaardeerd. Ook al zouden daar alom geaccepteerd modellen voor te ontwikkelen zijn, de vraag blijft hoe deze omgezet kunnen worden in directe financiële of economische output. Hout en bosbijproducten kennen wel een dergelijke directe financiële waardering, waardoor het gebruik ervan een belangrijke drijfveer blijft om bossen duurzaam in stand te houden.

** Voor de productie van een ¼ pounder hamburger is gemiddeld 15,2 m² (bos)grond nodig. (Rose, 1997)

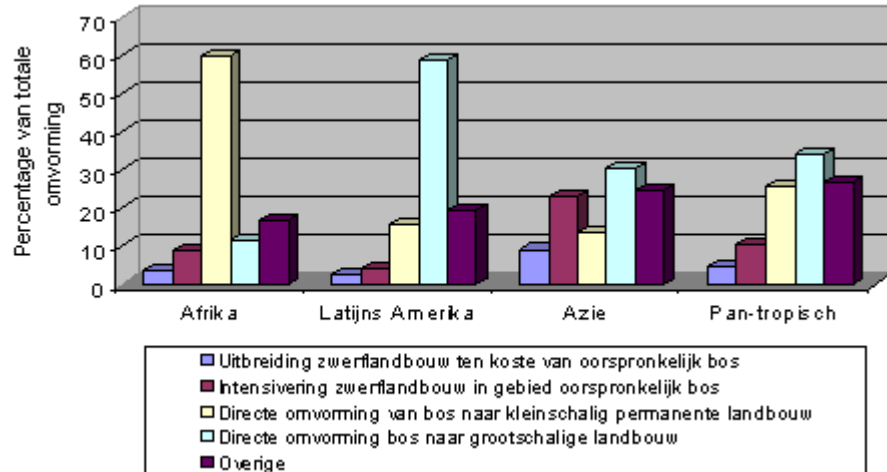
Regionale verschillen

Onderzoek van de wereldvoedselorganisatie FAO van de Verenigde Naties geeft een beeld in hoeverre oorzaken van ontbossing per regio kunnen verschillen. Onder de in figuur genoemde 'overige' vallen onder andere de aanleg van wegen, mijnbouw, bouw van dammen, houtoogstactiviteiten en stedelijke uitbreiding.

Invloed houtoogst

De oogst van hout voor commerciële doeleinden heeft slechts een relatief gering aandeel in de ontbossing in de tropen. Zowel FAO als vele andere bronnen bevestigen dit. Het overgrote deel van de houtoogst gebeurt op basis van selectieve kap (FAO, 2001; Contreras-Hermosilla, 2000; Van Soest, 1998), waarbij slechts een klein deel van de aanwezige bomen met een minimumdikte wordt geoogst. Hierna krijgt het bos de gelegenheid zich decennia lang te herstellen alvorens er opnieuw

wordt geogost. De aanleg van boswegen is hierbij noodzakelijk. Een goed aangelegd wegennet verstoort het bos zo min mogelijk en leidt niet tot erosie.

Percentage van de totale gebiedsverandering door individuele veranderingsprocessen op regionaal en pan-tropisch niveau in de periode 1990 -2000 (Bron: FAO, 2001)

Neveneffect is evenwel dat de aanleg van wegen de toegankelijkheid van een gebied verhoogt, waardoor economische verhoudingen in het gebied kunnen veranderen, grondprijzen kunnen stijgen etc. In veel gebieden is er zelfs een actief overheidsbeleid om het wegennet te intensiveren. Dat zwerflandbouwers, jagers en dagmijnbouwers boswegen gebruiken om dieper in het gebied door te dringen en het bosecosysteem aantasten, kan door bosbedrijven vaak moeilijk worden voorkomen.

Duurzaam bosbeheer, gekoppeld aan certificering, biedt kansen deze neveneffecten te verminderen, doordat bij het beheer alle betrokken partijen ('stakeholders') worden geconsulteerd. Zo ontstaat consensus over waarden, belangen en verantwoordelijkheden. Ook ontstaat meer duidelijkheid over eigendomsverhoudingen en gebruiksrechten. Daarnaast komen er meestal extra faciliteiten op het gebied van gezondheidszorg, onderwijs en opleidingen voor bosarbeiders, die door dit werk een redelijk vast inkomen genereren.

Illegale kap en malafide bedrijven

Houtoogst, transport en handel die niet geschiedt volgens de geldende nationale wet- en regelgeving, wordt aangeduid als illegaal. Sociale, economische en politieke scheefgroei in voornamelijk de tropen en subtropen schept een klimaat waarin illegale activiteiten voor kortetermijnbejag plaatsvinden. Handhaving van boswet- en regelgeving in deze landen wordt bemoeilijkt door financiële tekorten, slechte infrastructuur, armoede, corruptie en machtspolitiek. Ook krijgen bedrijven die zich hieraan op grote schaal schuldig hebben gemaakt, in andere gebieden een tweede en soms derde kans. Met deze bedrijven wil de Nederlandse houthandel zich niet identificeren.

Trend

Centrum Hout ©

Houtinformatielijn
houtinformatie@centrum-hout.nl
0900 532 99 46
(€ 0,15 p/m)

Houtinfo.nl
Centrum-hout.nl
Twitter @centrumhout
Bekijk disclaimer op houtinfo.nl

Centrum Hout
Postbus 1380, 1300 BJ Almere
Westeinde 8, 1334 BK Almere-Buiten
036 – 532 98 21

4 van 5

Aan de hand van de cijfers van de FAO is een dalende trend waar te nemen als het gaat om ontbossing: was de jaarlijkse afname in de periode 1980-1990 nog netto 15,6 miljoen, 13,7 miljoen ha in de periode 1990-1995, netto 9,4 miljoen ha tussen 1995 en 2000 en volgens de laatste statistieken is dit teruggelopen tot gemiddeld 5,2 miljoen ha per jaar tussen 2000 en 2010 (FAO, 2010). Dit laatste cijfer is samengesteld uit een netto verlies van 12,3 miljoen ha in tropische gebieden en een netto uitbreiding van bijna 7 miljoen ha door herbebossing. Met het voortschrijdende besef dat duurzaam bosbeheer een positieve bijdrage kan leveren aan de duurzame instandhouding van bossen, resulterend in een steeds verder toenemend gecertificeerd areaal, zal deze trend zich hopelijk versneld doorzetten.

Om aan te tonen dat hout aantoonbaar van legale herkomst is, zijn sinds 2005 diverse certificeringssystemen ontwikkeld om de legale herkomst te beoordelen en via een gecontroleerde handelsketen in de markt te brengen.

Referenties

Contreras-Hermosilla, A.: *The underlying Causes of Forest Decline*, CIFOR, Occasional Paper No. 30, June 2000

Geist, A.: *'How tobacco farming contributes to tropical deforestation'*, Institute of Geography, University of Düsseldorf, Düsseldorf, Germany; Paper presented at the National Committee for International Cooperation and Development, Utrecht, October 1997

FAO1: *State of the World's Forests*, Rome 2010

Revington, J.: *'The causes of tropical deforestation'*, World Rainforest Report, World Rainforest Movement, 1992

Van Soest, Dr. D.: *'Tropical Deforestation: An economic Perspective'*, Proefschrift Economische wetenschappen Rijks Universiteit Groningen, Labyrint Publication, Capelle a/d IJssel, 1998. Occasional Paper No. 30, June 2000

FAO2: *Global Forest Resources Assessment 2010, Main report*, FAO Forestry Paper 163, Rome, 2010.